

Livbøyer

Nye utfordringer i forebyggende arbeid blant gutter med innvandrerbakgrunn.

Av Magne Espelid og Tom Irgan

Innledning

Oppsøkende feltarbeidere, med regelmessig og god kontakt i utemiljøene, har et særlig fortrinn i det å hurtig kunne registrere endringer og så møte dette med forebyggende innsats. Nye tendenser i ungdomsmiljøene byr på faglige utfordringer og krever stor fleksibilitet hos feltarbeiderne. Som regel må en handle og sette inn tiltak før en har en total oversikt over hvilke nye utfordringer en står ovenfor. Det er med andre ord en gjensidig prosess mellom å drive forebyggende tiltak og utvikle kunnskap og kompetanse på nye områder. New Page prosjektet er et eksempel på en slik arbeidsprosess. Bekymringsfulle tendenser som ble observert ute i ungdomsmiljøene gjorde at Utekontakten tok initiativ til det som siden ble et volds- og kriminalitetsforebyggende prosjekt rettet mot ungdom med innvandrerbakgrunn^[1]. I denne artikkelen vil vi prøve å beskrive hva som kan være felles problematikk for unge gutter med innvandrerbakgrunn, og hvordan vi kan sette inn forbyggende tiltak. Dette vil vi gjøre ved først å vise til noen utviklingstrekk i ungdomsmiljøet som ble startpunkt for New Page prosjektet, og deretter vise til noen avgjørende fellestrekk hos ungdommene. Til slutt vil vi beskrive noen av de tiltakene som ble iverksatt. Strukturen i denne artikkelen ligner veldig på den arbeidsprosessen feltarbeiderne som har arbeidet med New Page gikk gjennom. Den viser også hvordan arbeidsprosessen vekslet mellom kunnskapsproduksjon og utvikling av tiltak.

En bølge av uro

Ungdomsmiljøet som dannet utgangspunktet for New Page prosjektet var bekymringsfullt. Foruten at disse unge var dominerende i utemiljøene, registrerte vi som feltarbeidere en rekke henvendelser fra andre unge som fortalte at de selv på ulikt vis var utsatt for vold av ungdommer fra dette miljøet. Dette kunne dreie seg om fysisk vold, seksuelle overgrep, grove trusler og ran. I tillegg til egne observasjoner, fikk vi informasjon fra samarbeidspartnere om at ungdomsmiljøet drev med nasking og tyveri fra butikker og skapte uro og bråk på ungdomsarrangementer. Utekontaktens tilnærming var i første omgang å bistå ungdommene som ba om hjelp for eksempel i form av støttesamtaler med ungdommer og deres foreldre eller henvisninger til ulike deler av hjelpeapparatet. Noen saker ble også anmeldt til politiet av foreldre. I de mest alvorlige tilfellene opplevde noen ungdommer så stor frykt for miljøet at de valgte å flytte til en annen kommune. Vi registrerte også en økende polarisering mellom de norske og de ”utenlandske”. Både unge og voksne fortalte at de var lei av å bli trakassert og ønsket å ta loven i egne hender. Det ble snakket om hevn, og noen voksne snakket om

^[1] Vi har valgt å bruke betegnelsen, ungdom med innvandrerbakgrunn selv om det ikke er helt uproblematisk å skille disse ungdommene ut som egen kategori. Ungdommene har svært forskjellig bakgrunn samtidig som de har mye til felles med norsk ungdom (Øyia, 1996). Noen er født og oppvokst i Norge, noen kom hit som små barn, andre som tenåringer. Det som de har felles er at de, i tillegg til å ha tilknytning til norsk samfunn og kultur, også har referanserammer til andre kulturelle systemer. De har til felles at de blir definert som annerledes og som tilhørende en minoritet i det norske samfunnet. Her er det også av betydning ungdommens opplevelse av å bli definert som annerledes, og i mange tilfeller også deres egen tilskrivelse av en annen etnisk identitet enn majoritetsbefolkningen (Rugkåsa, 1999).

borgervern. Slik vi forstod situasjonen ble følelsene forsterket av at det tilsynelatende ikke var noen som maktet å regulere eller stoppe miljøet, ”de får herje fritt”, uten at verken politi eller andre griper inn.

Hvem var så disse ungdommene? Feltarbeiderne observerte at det omtalte ungdomsmiljøet hovedsakelig bestod av gutter med innvandrerbakgrunn i alderen fra 14-18 år som var bosatt i ulike bydeler. Noen bodde med sine familier, noen var enslige mindreårige flyktninger som bodde på hybel, andre bodde på statlig mottak. Noen hadde nettverk, mens andre hadde svært lite rundt seg. Ungdommene var mobile og foruten å trekke til sentrum ferdes de på ulike ungdomsarrangementer i bydelene. Selve kjernen besto av 10-15 ungdommer, hvor det i tillegg var 20-30 ungdommer som hadde jevnlig tilknytning til miljøet. De fleste av disse var yngre jenter, ofte selv i en vanskelig og utsatt livssituasjon.

Vold- en reaksjon på avmakt

Ungdomsmiljøet brukte i stor grad ulike former for vold i sine relasjoner til andre ungdommer. De spilte på frykt og var også i konflikt med store deler av voksenverden. Men hva kjennetegner ungdommer som bruker vold, hva er vold og hvordan skulle vi forstå deres bruk av vold? Fra forskning og praksis beskrives unge med aggresjons -og voldsproblemer generelt å være preget av en negativ grunnstemning, mistenksomhet og fiendtlighet, dårlige sosiale ferdigheter, skoleproblemer, utstøtning fra jevnaldergruppen og deltakelse i avvikende ungdomsgruppe (Norsk forskningsråd, 1998 og Bengtson m.fl, 2001). Når det gjelder spørsmål om hva som fører til atferdsvansker blir det referert til ulike risikofaktorer. Det er ikke mulig å si at enkelte faktorer eller forhold fører til atferdsvansker, men man snakker om mulige prediktorer og samvariasjon. Det er snakk om ulike årsaker som virker sammen, og vi kan si at jo flere faktorer som er tilstede jo større risiko for atferdsvansker. Viktige faktorer er foreldrenes utilstrekkelighet og svik som oppdragere, det å bli utsatt for eller vitne til vold, mislykket skolekarriere med lærevansker og ADHD - vansker, og en oppvekst preget av avvisning fra jevnaldrende (Norsk forskningsråd, 1998).

I denne sammenhengen blir det for snevert å si at det kun er handlinger som ifølge lovverket er straffbare som kan betegnes som vold. Vi har uskrevne regler, eller alminnelige etiske standarder i samfunnet, som sier noe om hva som er god oppførsel og folkeskikk. Dersom et menneske påfører et annet menneske skade eller smerte med hensikt, vet vi at dette er galt til tross for at handlingen ikke rammes av Straffeloven. Dette betyr at vi trenger en videre definisjon av begrepet vold. ”Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil” (Isdal, 2000). Denne definisjonen fokuserer på handlingen i seg selv og på handlingens konsekvenser. En slik måte å betrakte vold på gir mening i denne sammenhengen fordi den også inkluderer andre typer voldshandlinger, som eksempelvis det å skremme. Foruten at vold ofte er fysiske handlinger som fører til synlige merker eller skader, er det viktig å understreke voldens betydning i forhold til hendelser som skader folks følelser og selvbylde, og gir psykiske skader. Slike usynlige skader kan være av større betydning for offeret fordi dette ofte kan vise seg vanskeligere å behandle og leve med, enn fysiske skader.

Bruk av vold kan være et symptom på at en ungdom ikke har det godt. Symptomet forteller en historie og er en formidling av makt/avmaktforhold i ungdommens liv. Utvikling skjer alltid i samspill med andre mennesker, og opplevelsen av oss selv blir preget av hvordan vi fremstår i kontakt med andre. Vold oppstår i relasjon mellom mennesker og i sosiale sammenhenger.

Voldsutøvere har ofte livshistorier preget av opplevelse av avmakt. Eksempler på dette er at de selv er blitt utsatt for destruktive former for kontroll og makt. Mange har samspillerfaringer preget av fysiske og psykiske overgrep i form av krenkelse, ydmykelse, avvisning, frykt, dominans og vold (Bengtson m.fl., 2001, Norsk forskningsråd, 1998). Avmakt kan forstås som mangel på forutsigbarhet, oversikt, kontroll, innflytelse, påvirkningsmulighet, løsningsmulighet, utveier, beskyttelse/trygghet og det å bli sett, hørt og forstått (Isdal, 2000).

For å mestre liv og situasjoner preget av store belastninger kan vold være en mestringsstrategi som hjelper voldsutøveren med å beholde selvfølelsen. Vi kan si at volden kommer ”inn et sted og ut et annet”. Som en måte å mestre avmakt kan motmakt brukes som en reaksjonsform. Gjennom bruk av vold kan de oppleve makt og kontroll over omgivelser de tidligere har vurdert som utrygge. For disse ungdommene blir volden betegnet som noe godt, riktig og rettferdig (Bengtson m.fl., 2001). Etter hvert som vi lærte ungdommene å kjenne, var det tydelig at vi hadde med unge å gjøre som opplevde stor grad av avmakt i forhold til det etablerte samfunnet generelt, og til mange små hverdagshendelser og norske ungdommer spesielt. Vi forstod at bruk av vold og trusler, sett fra ungdommene sin side, ofte var adekvate reaksjonsmønstre for å overvinne avmaktsfølelsen. Men vold er ikke bare knyttet til underlegenhetens avmakt, men like mye til maktens avmakt. I det å ha makt ligger det en sårbarhet for å kunne oppleve sin makt eller posisjon truet. Dette er sannsynligvis et sentralt fenomen i forhold til ungdomsgjenger som ofte lever i konflikt med andre gjenger og ungdommer.

På bakgrunn av en slik beskrevet forståelsesramme, hvor avmakt begrepet er sentralt, blir det mulig å forstå og tolke ungdommenes bruk av vold. Vi måtte ha fokus på ungdommenes opplevelse av sin situasjon. Særlig viktig blir det å få tak i hvilke vansker, ønsker eller behov ungdommen forsøker å mestre gjennom bruk av vold. I forsøk på å etablere en terapeutisk relasjon til ungdom med volds- og aggresjonsproblemer må det legges avgjørende vekt på det som kalles en ungdomssentret tilnærming. Da utgangspunktet er at ungdommene opplever en livssituasjon preget av avmakt, er det et mål å gjøre ungdommene til sentrale aktører i valgene som blir gjort og endringen som finner sted og som handler om dem selv og deres liv (Bengtson m.fl., 2001). I tillegg til voldeligheten, var vanskene knyttet til dette å være innvandrere og annerledes et sentralt felles trekk i ungdomsmiljøet.

Å være fremmed, en felles erfaring

Mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn som feltarbeiderne møter på gaten har gjennomgått en migrasjonsprosess, som kan inneholde flukt, et hjemland i krig, traumer og tap av sosiale nettverk. Gjennom migrasjonsprosessen har ungdommen med seg mye kulturell kunnskap, erfaringer og opplevelser fra hjemlandet og reisen, som er avgjørende for deres tilpassing og identitetsutvikling i det norske samfunnet. Tidligere migrasjonsforskning har vist at samtlige ikke vestlige immigrantgrupper i Norge opplever en form for diskvalifikasjon^{2[2]}. Denne opplevelsen av diskvalifikasjon ser ut til å være avgjørende for ungdommenes tilpassingsstrategier og identitetsutvikling. Guttene i New Page kom fra svært ulike deler av verden, men hadde det til felles at de ikke var norske. Gjennom opplevelsen av å være annerledes skapte guttene et fellesskap bygget på å være fremmed og misforstått i det norske samfunnet. Et trekk ved flere ungdomsmiljøer bestående av ungdom med

^{2[2]} Diskvalifikasjon oppstår når en person i en immigrant situasjon blir satt i en annen kulturell kontekst enn vedkommende er vant med. Livet i den nye kulturelle konteksten medfører tap av handlings- og kommunikasjons praksis med omgivelsene. Kunnskap fra hjemlandet stemmer nødvendigvis ikke overens med den norske konteksten (Grønhaug 1979).

innvandrerbakgrunn er at de trekker frem etniske og kulturelle trekk for å legitimere en negativ oppførsel og/eller kriminalitet.

Etnisitet, kultur og identitet

Etnisitet kan betraktes som opplevde kulturforskjeller som gjøres relevante i samhandling. En etnisk gruppe vedlikeholdes ved at deres kulturelle forskjeller i forhold til en annen etnisk gruppe kontinuerlig gjøres relevante. Mellom etniske grupper finnes det en usynlig etnisk grense. Denne grensen er ingen objektiv grense, men den skapes i relasjoner mellom gruppene. På bakgrunn av trekk hos de enkelte gruppene opplever de seg selv forskjellige fra hverandre, og disse trekkene blir brukt av gruppene for å markere forskjeller. Trekk som hudfarge, religion, historie, språk og mat vil være åpenbare symbolske markører på etnisitet. Men det kulturelle innholdet i en etnisk gruppe er ikke konstant. Det forandrer seg og symbolene som blir brukt som markører er situasjonsbetinget, det vil si at det spilles ut ulike markører i forhold til ulike grupper. Etnisitet må derfor sees i forhold til en gruppes kulturtrekk. Det er her vanskelig å komme med en bestemt og brukbar definisjon av kultur, men i all enkelthet er kultur kunnskap som utvikles gjennom samhandling mellom mennesker i forhold til bestemte steder (kontekster) over tid. Kultur blir da et begrep som refererer til summen av kunnskap og erfaring innen en gruppe. Som eksempel blir da norsk kultur den kunnskap og erfaring nordmenn har tillagt seg ved å leve sammen i Norge. Denne kunnskapen er ikke konstant, men endrer seg over tid. Sammen med etnisitet er kultur avgjørende i utforming av sosial identitet. Sosial identitet er et fellestrekk på bakgrunn av kultur og etnisitet som skaper et sosialt fellesskap som deltakerne i fellesskapet selv og andre utenfor fellesskapet oppfatter. En etnisk gruppes sosiale identitet er derfor ikke fast, men situasjonell.

Guttene i New Page skapte en felles identitet bygget på etniske og kulturelle trekk som de selv opplevde var i kontrast til norsk kultur og norske identiteter. De markerte dette gjennom bruk av symboler som markerte avstand til det norske samfunnet. Ved siden av at guttenes felles opplevelse av diskvalifikasjon var avgjørende for at de søkte sammen i et negativt miljø, var visse egenskaper ved områdene guttene oppholdt seg på medvirkende til den raske og negative utviklingen i miljøet.

Steder og relasjoner

Studier av ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo viser at det er enkelte steder i byen som blir brukt som ungdommenes møtested og oppholdssted (Sipe, 1996 og Foss, 1995). Slike møtesteder er avgjørende for utviklingen av enkelte ungdomsmiljøer også i Bergen. Guttene i New Page kom fra ulike deler av byen, og de hadde liten tilknytning til hverandre gjennom nærmiljøet, som skole, idrettslag og nabolag. Flere av dem hadde også en snever kontaktflate til det norske samfunnet, få av dem hadde norske venner, og de var kun periodevis engasjert i fritidsaktiviteter i lokalmiljøet. Opplevelsen av diskvalifikasjon gjennom skole og lokalmiljø gjorde det lettere å knytte kontakter til andre ungdommer med innvandrerbakgrunn, og i fellesskap valgte de oppholdsarenaer i Bergen sentrum.

Generelt har sentrum i byer et sterkere minoritetspreg enn nærmiljøene i bydelene. Det er i sentrum at innvandrerne har lokaler for religiøse og nasjonale foreninger. Det er her fedre og eldre brødre ofte oppholder seg. Samtidig er minoritetsbutikker, restauranter og gatekjøkken som regel i sentrum. Enkelte etniske minoriteter har ofte kafeer der eldre familiemedlemmer eller kjente regelmessig oppholder seg. Totalt gjør dette sentrum til en arena hvor det for ungdom med innvandrerbakgrunn kan være lettere å manøvrere seg i, uten å oppleve

diskvalifikasjon, slik de gjerne gjør i nærmiljøet. Samtidig som sentrum i større grad kan oppleves som å "tilhøre" minoriteter enn bydeler, er sentrum likevel langt mer anonymiserende enn nærmiljøet. Den anonymiserende effekten kan gi ungdommene en frihetsfølelse hvor de kan utføre langt flere aktiviteter uten å bli korrigert av foreldre, naboer, lærere og andre voksne. Flere av guttene i New Page betegnet møtesteder i sentrum som deres områder, det var her de oppholdt seg store deler av dagen, det var her de traff vennene sine, opplevde spenning, fikk kjæresten og kom i voldelige konflikter. Gjennom å ha utviklet felles identitet og symboler og ved at de oppholdt seg på bestemte områder, framstod guttene som en "gjeng" for utenforstående.

Ungdomsgjenger

Hva som kan betegnes som en gjeng er en vanskelig avvegning. I media og dagligtale kan det aller meste betegnes som en gjeng, mens i faglitteraturen brukes gjengbegrepet på grupper som har en voldelig og/eller kriminell atferd som en del av sitt fellesskap (Bjørge og Carlsson 1999). I ungdomsmiljøer vil det være glidende overganger fra hva som er vanlige kameratgrupper til mer rendyrkede gjenger. Klein (1995) peker på tre ulike kriterier som bør være tilstede for at en kameratgruppe kan betegnes som en gjeng. For det første må gruppen ha en kriminell eller voldelig orientering og der etter må de betrakte seg selv som en gjeng i motsetning til andre. Til slutt bør gjengens selvbilde være et resultat av de negative reaksjonene den får fra det øvrige samfunnet. Når det gjelder det ungdomsmiljøet som dannet utgangspunkt for New Page mente vi at de skilte seg markant ut fra andre ungdomsmiljøer vi forholdt oss til ute på gaten. De fleste hadde innvandrebakgrunn, vold og kriminalitet var knyttet til deres atferd, de brukte symboler som samme klesstil og de hadde et eget navn. De opplevde seg også selv som en gjeng som hadde et fellesskap i opposisjon til det øvrige samfunn. Andre ungdommer opplevde dem som en enhet som blant annet utøvet vold mot andre ungdommer. Guttene i mellom utviklet et verdssystem og normsett som stod i kontrast til de vanlige verdiene i samfunnet omkring dem, noe som også er svært vanlig i etablerte gjenger. Seg imellom legitimerer de kriminelle handlinger og vold som den rette måten å handle på. Utøvelse av vold hang ofte sammen med en intern æreskodeks bygget på makt- og maskulinitetsidealer hentet fra kriminelle miljøer og mafiafilmer.

Guttene som inngikk i miljøet rundt New Page var svært ulike, men viste noen klare fellestrekk ut i fra deres migrasjonsbakgrunn. Dette var fellestrekk som ble antatt å være avgjørende for utviklingen av miljøet. Feltarbeiderne som arbeidet med prosjektet så tidlig denne felles bakgrunnen til guttene og kunne bruke den kunnskapen som utgangspunkt i fortsettelsen med intensjon om å endre identitet og selvbilde hos guttene gjennom bruk av positive rollemodeller.

Noe måtte gjøres - en samarbeidsprosess starter

For å nå delmål og mål i forebyggende arbeid med risikoutsatte ungdomsmiljøer, er Utekontakten helt avhengig av å samarbeide med andre instanser. Vi skal formidle ungdom til andre deler av hjelpeapparatet og vi skal jobbe sammen med ungdommens nettverk for å støtte de unge i vanskelige ungdomsår. I forsøk på å nå våre målgrupper har Utekontakten de siste årene søkt alternative samarbeidspartnere, utenfor det etablerte apparatet, som har popularitet og påvirkningskraft overfor ungdom. Å la feltarbeidere med sosialfaglig kompetanse samarbeide med slike eksterne hjelpere, bygger på ideen om at dette samlet kan gi en større kraft for positive endringer for både enkeltungdommer og grupper i ungdomsmiljøene.

En klar forutsetning for virksom forebygging er en grundig kartlegging og analyse av den lokale situasjonen. I denne sammenheng betyr det at man først må erkjenne at det finnes et gjengproblem før en kan gjøre noe meningsfullt med det. Bjørge og Carlsson (1999) viser til eksempler hvor både politi og kommunale ledere har vært raske med å avvise rasisme som mulig motiv for handlinger, og dermed bagatellisert alvorlige hendelser som ”guttestreker”. Resultatet kan være at det ikke blir gjort noe. Men det kan selvsagt like gjerne være omvendt, at man for raskt tyr til rasisme som forklaring for voldsbruk mot ungdom med innvandrerbakgrunn. Analyser basert på lokale empiriske fakta er viktig for å sikre at innsatsen treffer der det er mest behov, og på det tidspunktet som er gunstigst mulig. I en slik prosess må man forsøke å komme frem til en viss enighet om problemets karakter, årsaker og løsninger. Imidlertid peker Bjørge og Carlsson (1999) på at gode lokale analyser ikke alltid er enkelt å få til. Eksempelvis mener de at den hierarkisk-byråkratiske modell som kommunene anvender, er tilpasset en situasjon av forutsigbarhet, men når det gjelder flyktninger og vanskeligstilt ungdom så preges ikke situasjonen av forutsigbarhet. Det kan dukke opp voldelige ungdomsgjenger som innebærer utfordringer som krever en annen tilnærming enn overfor de vanlige oppgaver som en kommune har ansvar for.

Utekontaktens utgangspunkt var preget av jobbing med ungdommer som var blitt utsatt for ulike former for vold av ungdomsmiljøet. Samtidig møtte vi stadig på ungdomsmiljøet som vi etter hvert hadde mye informasjon om. Feltarbeiderne som var involvert opplevde det som en følelsemessig belastning å være så nær ofrene samtidig som de skulle være imøtekommende med det tilsynelatende brutale ungdomsmiljøet. Var det mulig for feltarbeiderne å møte disse unge guttene med nysgjerrighet, respekt og en positiv grunnholdning? I første omgang opplevde vi dette som vanskelig og tenkte at en annen hjelpeinstans måtte ta et hovedansvar. Men hvem skulle dette være? Det kom fram at andre etater som var berørt av problemet kun jobbet med enkeltungdommer i miljøet, og det var ingen som gav uttrykk for at de maktet, hadde ressurser, eller ønsket å arbeide med hele ungdomsmiljøet som gruppe. Vi kan si at ungdomsmiljøet falt mellom alle stoler i hjelpesystemet, og det var ingen etat som definerte dem som deres hovedansvar. Det var heller ingen etat som definerte det som sitt hovedansvar å samle berørte etater for en felles innsats. Utekontakten tok da initiativ for å samle disse etatene og det ble avholdt flere store tverretalige møter. Målet med møtene var å utveksle informasjon om ungdomsmiljøet for å skape en felles problemforståelse som grunnlag for tiltak. I disse møtene ble det tydelig at det var Utekontakten som var i ”posisjon” til ungdomsmiljøet. Feltarbeidere hadde god oversikt og hadde allerede knyttet relasjoner til enkeltungdommer. Måltrettet jobbing med de ungdommene som vi vurderte å være leder skikkelser hadde gitt resultater. Dette skjedde ved å ta aktiv kontakt på utegåing samt tilby attraktive aktiviteter/turer.

Utekontakten sin motivasjon for å ta ansvar for å iverksette og gjennomføre tiltak skyldes primært et ønske om å verne nye ungdommer for overgrep. Men vi hadde også ønske om å verne det omtalte ungdomsmiljøet. Ut fra sine til dels grove voldshandlinger stod de i fare for å gjøre alvorlige lovbrudd med omfattende materielle og menneskelige skader. Samtidig som de utgjorde en risiko for omgivelsene utgjorde de også en risiko for seg selv. Det ble nedsatt en tverrfaglig arbeidsgruppe som utarbeidet en prosjektskisse hvor et viktig virkemiddel var å prøve ut basketballspillere i det forebyggende arbeidet.

Hvorfor samarbeide med en basket klubb?

I Utekontaktens kontakt med ungdomsmiljøer observerte vi at "street basket" var en populær aktivitet. Ungdommene virker fascinert av musikk- og klesstilen som blir knyttet til basket. På bakgrunn av dette startet vi i en bydel et åpent lavterskeltilbud knyttet til basket. Vi fikk tilgang til en idrettshall og kunne invitere ungdom inn for å leke uten krav til prestasjoner og utstyr. Ungdommene ble tilbudt lokaler, baller og musikk. Erfaringene viste at ungdom som vanligvis skulket gymnastikktimen på skolen, som ikke deltok i organisert fritidsaktiviteter, besøkte tiltaket og deltok med entusiasme. Terskelen for å delta ble lagt så lavt at det var umulig "å snuble". Det var alltid feltarbeidere tilstede på tiltaket og det utviklet seg til å bli en viktig arena for kontaktetablering med utsatt ungdom i bydelen. I forbindelse med dette tiltaket knyttet vi våre første kontakter med Ulriken Eagles. Vi registrerte at enkelte profilerte spillere på Ulriken Eagles hadde heltestatus blant mange av de yngste ungdommene. Foruten å være profilert i media var disse spillerne ofte ute på ungdomsskoler i bydelene for å drive reklame for sine kamper og arrangementer. Mange ungdommer gav uttrykk for at de kjente spillerne personlig. I Bergen har Ulriken Eagles en sterk posisjon og har i de siste årene vært regnet som en av landets beste klubber. Klubben har som mål å være en foregangsklubb i Norge for elitesatsing og utvikling av sporten, men driver også et utstrakt arbeid for barn og unge, ikke bare på basketbanen. Spillerne har kontraktsfestet at de skal arbeide med barn og ungdom. Dette innebærer forebyggende virksomhet på skoler, i fritidsklubber, i idrettshallen og på gaten i Bergen.

USA har alltid vært den dominerende basketnasjonen, og i de siste 20 årene har de beste amerikanske basketlagene i NBA (National Basket Association) og college bestått nesten utelukkende av svarte amerikanere som har en enorm popularitet og heltestatus. I et land med store klasseforskjeller, diskriminering og sosiale problemer, er de svarte Afro-amerikanske basketstjernene helter og rollemodeller, særlig for ungdomsmiljøer i en vanskelig sosial posisjon (Moshuus m.fl., 2002). Det er også forbindelser mellom basket og hip hop kulturen. Store Afro-amerikanske basketspillere har heltestatus blant hip hop'ens fan-skarer, og særlig klesstilen til hip hop'erne fikk sterke impulser fra basketball. Klær som var "over-sized" (d.v.s. litt for store) og breakdancekulturens behov for romslige klær, hevdes å stamme fra basketspillerne. I Norge hvor basketball ennå er en forholdsvis ung idrett, markerer spillere med innvandrerbakgrunn seg som en viktig del av både utøvere og publikum. Basketballens popularitet, fargete spillere med heltestatus og forbindelsen til hip hop kulturen, fanger dagens ungdom, kanskje særlig unge med innvandrerbakgrunn.

En grunnmur av relasjoner

New Page prosjektet startet opp høsten 2000 og hovedmålet var å bidra til å redusere vold og kriminalitet utført av ungdomsmiljøet. Dette skulle skje gjennom en prosess hvor ungdommene skulle motta støtte, omsorg, grensesetting, ansvar og få oppleve mestring. Vi ønsket å sikre at alle blir tilbudt sysselsetting/utdanning og en meningsfull fritid. Vi ønsket å gi ungdommene en mulighet til å føle seg nyttige i samfunnet, å kunne fungere i skole eller arbeid. Å forebygge eller hindre konfrontasjoner mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og norsk ungdom, var også et viktig mål. De mest sentrale ungdommene i miljøet ble invitert til å delta. Det ble da vektlagt at Ulriken Eagles spillerne skulle delta som aktivitetsledere og faddere for ungdommene. Spillerne hadde utenlandsk bakgrunn og dermed egne erfaringer med å komme til Norge fra en annen kultur. Målsettingen var at spillerne skulle fungere som positive voksenmodeller. De skulle aktivisere og påvirke i samsvar med prosjektets målsettinger. I startfasen var det særlig nyttig å bruke basketspillernes popularitet og tiltrekningskraft. For å oppnå resultater var prosjektet avhengig av å bygge en solid grunnmur

av gode relasjoner. Disse ungdommene, som alle andre ungdommer, har den unike kunnskap om hvordan det er å være akkurat dem. Utfordringen for oss var å prøve og vinne denne kunnskapen, for sammen med dem og deres nettverk kunne iverksette positive endringsprosesser.

Fellesaktiviteter

Under hele prosjektperioden har vi arrangert fellesaktiviteter, eller tilbud for hele gruppen. I hovedsak har dette vært ulike typer møter og fritidstilbud. Fritidsaktivitetene har vært knyttet til deres interesser og ønsker, og i hovedsak ledet og utført av basketballspillerne. Intensjonen med dette tilbudet har vært flere. For det første har det vært et ønske om å gjøre positive og hyggelig aktiviteter sammen med ungdommene. Det har gitt gode fellesopplevelser og skapt entusiasme rundt prosjektet. Videre har det vært en møteplass hvor de ansatte har kunnet jobbe med relasjonsbygging. Det har vært en anledning til å gi oppmerksomhet og omsorg, skape seg rom til samtaler, avklare arbeidsoppgaver, lage avtaler med ungdommene. Aktivitetene er også anledninger som brukes til å tilføre ungdommene en opplevelse av mestring og sosial læring. Erfaringen vår er at flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn mangler grunnleggende kunnskaper om det norske samfunnet og ferdigheter knyttet til hva som er akseptable sosiale spilleregler på ulike arenaer i samfunnet. I basketballsesongen har ungdommene hatt ansvar for en egen kiosk ved Ulriken Eagles sine hjemmekamper. De har selv vært ansvarlig for å holde orden på varer og penger. Overskuddet for jobben har gått til en tur etter sesongslutt. Hensikten med denne aktiviteten har vært å gi ungdommene ansvar og mestringsopplevelse.

I denne type prosjekter kan det være relevant å stille spørsmål om det er en riktig strategi å legge såpass stor vekt på fellesaktiviteter. En grunn til dette kan være at disse fellessamlingene er med på å knytte sterkere bånd mellom ungdommene samt styrke deres identitet som gruppe. Spørsmålet var om vi utilsiktet bidro til å styrke gjengsamholdet og gjennom dette har bidratt til økt kriminell atferd. I USA har man lang erfaring med såkalte gjengreformsprogrammer hvor en forsøker å reformere, rehabilitere og få dem over i mer konstruktive aktiviteter. Studier viser at dersom man bare arbeider med gjengen som gruppe har dette begrenset effekt med hensyn til å fremme resosialisering. Det argumenteres for at positive forebyggingstiltak overfor gjengmedlemmer må komme i en annen kontekst enn i forbindelse med gjengen. Eksempel på dette kan være tiltak som fritidsaktivitet, utdanning eller jobb som representerer alternativer til gjenglivet (Bjørge og Carlsson, 1999). På bakgrunn av denne type refleksjoner, samt at ungdommene i prosjektet etter hvert presenterte sine individuelle hjelpebehov, dreide vi prosjektet i retning av å bruke mer ressurser på individuell oppfølging.

Tilbake på skolebenken

En sentral del av prosjektet har vært oppfølging av ungdommene på deres skoler. Hensikten med dette har vært å fungere som motivatorer for ungdommene, være bindeledd mellom prosjektet og lærer eller/og lærer og ungdom. I vår kartlegging i oppstartfasen fikk vi fort kunnskap om ungdommenes svake motivasjon for skolegang. Med det resultat at de hadde et svært høyt fravær, ulike tilpasningsvansker og svake faglige prestasjoner. Konkret har oppfølgingen bestått i ukentlig besøk på skolen med samtaler med ungdommene og deres lærere. I hovedsak har det vært basketballspillerne som har utført denne jobben. Ungdommene i prosjektet har fått betydelig oppmerksomhet fra andre elever når kjente basketballspillere har kommet på besøk på skolen for å besøke akkurat dem. Oppsummert vil vi si at denne delen av prosjektet har gitt svært gode resultater. Flere av ungdommene har maktet å snu sin situasjon med å bedre oppmøte og faglige prestasjoner. De har erfart at lærere som "hatet dem" har

snudd og møtt dem på en mer positiv måte når de har vist framgang. Vår erfaring er at det i dette arbeidet er viktig å ha stabil oppfølging med ungdommene over tid. Videre har det vært viktig med tett kontakt med lærerne. Også disse trenger å motiveres for å møte ungdommene på en annen måte, gi dem mer positiv oppmerksomhet, samt stille realistiske krav til endring. For de ungdommene som ikke maktet skolen har prosjektet arbeidet for å skaffe sysselsetting. Primært har dette vært ulike former for arbeidsmarkedstiltak.

De makter ikke å bruke hjelpeapparatet

Med utgangspunkt i kartlegging og presenterte hjelpebehov har det vært nedlagt mye arbeid for å koordinere og iverksette tiltak rundt ungdommene. Mye av oppfølgingsarbeidet har vært å få i stand samarbeid med det øvrige hjelpeapparatet og at vi har bistått ungdommene på ulike møter med sosialkontor, barnevern, politi og skoler for å nevne noe. Vår erfaring er at ungdommene med innvandrerbakgrunn i liten grad forstår systemet rundt seg, de har store vansker med å oppfatte, og ikke minst forstå viktig informasjon som omhandler deres liv. Alt fra informasjon fra offentlige etater, til enkle beskjeder fra en lærer eller ansatte i prosjektet, har ofte ført til misforståelser. Dette skjer til tross for at ungdommene signaliserer at de forstår, ofte med å nikke og smile. Krav til tydelighet er derfor blitt viktig i prosjektet. Vi har lært oss at selv etter enkle beskjeder og meldinger, må det sjekkes ut om ungdommene har forstått budskapet.

Mangel på oversikt og forståelse av hva som skjer rundt ens person har medført mye forvirring og ofte forsterket deres følelse av avmakt med bruk av vold som resultat. For å illustrere dette kan vi nevne et eksempel når en ungdom fikk beskjed fra sin saksbehandler på sosialkontoret om å levere en kontoutskrift. Dette som vilkår for å motta sosialhjelp. Ungdommen formidlet til sin saksbehandler at han hadde forstått oppgaven sin (han skulle gå til banken, få en kontoutskrift, og levere denne til sin saksbehandler). Når dagen for utbetaling av sosialhjelp kom var ungdommen uten penger og i tillegg hadde han opparbeidet gjeld til andre ungdommer. ”Jeg skal betale tilbake når jeg får sosialhjelpen på torsdag”. Pengene kom ikke og ungdommen reagerte med sinne og frustrasjon. Han dro til sosialkontoret og forlangte å få snakke med sin saksbehandler. Denne satt i møte og var ikke tilgjengelig. I sinne utagerte han verbalt til de ansatte i resepsjonen, truet dem, og sparket en dør på venterommet på vei ut. Resultatet ble at han blir nektet på sosialkontoret for en lengre periode, og situasjonen forverret seg ytterligere. Ungdommen hadde selvsagt ikke levert noen kontoutskrift, da han ikke hadde forstått oppgaven sin, dette til tross for at han signaliserte det motsatte.

Som ledsagere med ungdommene på ulike offentlige kontorer observerer vi i hvor liten grad informasjon er tilrettelagt for denne målgruppen. Denne situasjonen og ungdommenes manglende kunnskap om hjelpeapparatet, fører til at denne gruppen i liten grad makter å benytte hjelpeapparatet på en konstruktiv måte. Deres mange negative erfaringer med ulike offentlige instanser gjør at de ikke oppsøker dem før det er krise og tvingende nødvendig. Utekontakten med sin oppsøkende metodikk har derfor en særlig viktig rolle i forhold til denne type ungdom.

Livbøyer

En viktig erfaring med bruk av basketballspillere var at disse med sine relasjoner og høy grad av tilgjengelighet til ungdommene fungerte som ”livbøyer”. Basketballspillerne fanget raskt opp behovene blant ungdommene, og det de ikke ordnet opp i selv, kunne de raskt formidle videre til feltarbeiderne for videre oppfølging. Dette har vært særlig betydningsfullt når ungdommene har opplevd ulike former for kriser i livet sitt. Problemstillingene har her variert

fra dype personlige kriser, deprimerte ungdommer med ønske om å ta sitt eget liv, til saker av mer praktisk og økonomisk karakter.

Splittede nettverk

I prosjektet har vi hatt fokus på sosiale nettverk både på individ- og systemnivå, og lagt til grunn et utviklingsøkonomisk perspektiv som utgangspunkt for jobbingen. Dette perspektivet vektlegger hvordan mennesket vokser, utvikles og sosialiseres i et dynamisk vekselspill (Klefbeck og Ogden, 1995). I startfasen tegnet vi nettverkskart med flere ungdommer. Nettverkskart er en måte å kartlegge og beskrive den mangfoldige kontakten mennesker har med hverandre. Oppsummert viste denne kartleggingen at ungdommene levde i ”splittede nettverk”. Et splittet nettverk er preget av ingen eller liten kontakt mellom viktige personer i nettverket.

Hypotetisk kan vi anta at det generelt er bedre for barn jo mer kontakt og kommunikasjon det finnes mellom de ulike sammenhengene i barnets liv (Bronfenbrenner, 1979). Et fellestrekk for ungdommene i New Page var at det var få positive voksne i deres nettverk og at det var lite kontakt mellom voksne på tvers av oppvekstarenaer som skole – hjem – fritid. Det virket som det var få eller svak kontakt mellom de ulike offentlige etatene som var involvert i ungdommens hverdag. Hva betyr så dette for de unges liv? I nettverk hvor det er liten kontakt mellom voksne i ungdommens liv gir dette betydelig mulighet for ungdommene å utføre ”bekymringsfulle” aktiviteter uten at viktige voksne reagerer med nødvendige tiltak. Muligheten for sosial kontroll og sosial støtte er begrenset. Vi kan si at ”varslingssystemet” mellom de voksne ikke fungerer. Dette blir ytterligere forsterket av at ungdom med innvandrerbakgrunn ofte har foreldre med manglende kunnskaper om det norske samfunnet og ungdomskultur. Flere av ungdommene i prosjektet lever i en familie preget av deres hjemlige kultur og religion, mens de lever et fullstendig annet liv sammen med sine jevnaldrende venner. Dette er en verden som foreldrene kjenner lite til og har liten innflytelse og kontroll på. Når det gjelder manglende kontakt mellom de offentlige personene i nettverket, illustrerer dette behovet for samordning og koordinering. Den ene etaten etter den andre prøver å yte service hver for seg. Et helhetlig perspektiv på innsatsen er ofte fraværende.

Tilgjengelig og personlig egnet

Når det gjelder grad av kontakt og tilgjengelighet for ungdommene har samarbeidet med basketballspillerne vært svært nyttig. Spillerne har vært unge, uten familieforpliktelser og de har hatt et stort engasjement. Ungdommene har ofte oppsøkt dem utenom faste avtaler og møter. Vi tror at dette har vært positivt annerledes sammenlignet med offentlige hjelpetjenester. På den annen side er nok basketballspillerne i stor grad blitt oppfattet som ”venner” og ikke som en del av et offentlig hjelpesystem. I alt relasjonsarbeid med mennesker vil personlige egenskaper være svært avgjørende for om man lykkes eller ikke. Dette gjelder selvsagt både for feltarbeidere og basketballspillerne. Når det gjelder basketballspillerne har vi erfart variert personlig egnethet. Viktige suksesskriterier har da vært spillernes engasjement, evne til å etablere kontakt og ikke minst hvordan de har taklet sin voksenrolle. For spillerne har det derfor vært en stor utfordring å holde på viktige sider ved sin voksenrolle, samtidig som de skulle være ”venner” for ungdommene. Ikke alle spillerne har maktet dette like godt. Disse erfaringene understreker viktigheten av profesjonell veiledning samt å gi dem voksenmodeller med verdier og ferdigheter som kan brukes i arbeidet med ungdommene. Det er viktig å ta hensyn til at spillerne i utgangspunktet er ganske nær i alder til ungdommene de skal jobbe med, og at de har liten erfaring med ungdomsarbeid.

Avslutning

Arbeidet med New Page har gitt synlige resultater i ungdomsmiljøet rundt guttene i prosjektet, samtidig som det har gitt Utekontakten en økt faglig kompetanse i arbeid med utsatt ungdom med innvandrerbakgrunn og voldsproblematikk. I dag omtrent to år etter at New Page prosjektet ble satt i gang har de fleste guttene i prosjektet fått faste rammer i hverdagen gjennom skole, jobb og fritidstilbud. De alle fleste guttene har fremdeles god kontakt seg i mellom, og i fellesskap har de i løpet av disse årene greid å snu sin negative adferd. Noen har naturlig nok hatt tilbakefall, mens andre har greid seg bra. Gjennom prosjektperioden har Utekontakten etablert en samarbeidsplattform med blant annet politi, barnevern og en basketball klubb. Vi har høstet verdifulle erfaringer med å arbeide sammen med profilerte idrettsfolk i direkte relasjonsjobbing med ungdom over tid. Denne modellen synes også å ha overføringsverdi hvor ledelsen i basketligaen (BLNO), gjennom en egen stiftelse (New Page Norge), har som mål å etablere lignende prosjekter i alle eliteklubbene.

Selv om New Page til nå ser ut til å vært et vellykket prosjekt, er ikke arbeidet over. De tiltak som har vært rettet mot disse bestemte guttene er nødvendigvis ikke resepten på hjelp til en annen gruppe utsatte unge. Det generelle mangfoldet i ungdomsmiljøene viser viktigheten av oppsøkende ungdomsarbeid. Det er først og fremst gjennom systematisk og langsiktig feltarbeid i utemiljøene at en kan identifisere en negativ utvikling i sin startfase. Som denne artikkelen og arbeidet med New Page har vist er tidlig kontakt med ungdomsmiljøet og samspill mellom kunnskapsutvikling og forebyggende tiltak avgjørende for å drive langsiktig forbyggende arbeid.

Litteraturliste

- Bengtson, M., Bugge Pedersen, B., Steinsvåg, P.Ø. og Terland, H. (2002) *Noen erfaringer med å etablere en terapeutisk relasjon til ungdom med volds- og aggresjonsproblemer*. Tidsskrift for Norsk Psykologforening nr. 1.
- Bjørgero, T. og Carlsson, Y. (1999) *Vold, Rasisme og Ungdomsgjenger*. Tano. Oslo.
- Bronfenbrenner, U. (1979) *The ecology of Human Develoment. Experiments by nature and design*. Harvard University press. Cambridge, Mass
- Foss, T. (1995) *Et fargerikt møte i svart og hvitt*. Prosjektrapport. Uteseksjonen i Oslo.
- Grønhaug, R (red) (1979) *Migrasjon utvikling og minoriteter*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Isdal, P. (2000) *Meningen med volden*. Kommuneforlaget. Oslo.
- Klein, M. (1995) *The American Street Gang: Its nature, Prevalence, and Control.:* Oxford University Press. New York/Oxford.
- Klefbeck, J og Ogden, T. (1995) *Nettverk og økologi – problemløsende arbeid med barn og unge*. TANO, Oslo.
- Moshuus, G., Rossow, I., Vestel, V. (2002) *Partydop og ungdomskultur*. Sosial- og helsedirektoratet. Oslo.

Norsk forskningsråd (1998). *Barn og unge med alvorlige atferdsvansker. Ekspertuttalelse etter konferansen 18-19 september 1997 om tilbud til barn og unge som er spesielt vanskelige og utagerende*. Norsk forskningsråd, Oslo.

Rugåsa, M. (1999) *Ungdom med innvandrerbakgrunn og rusmidler - et kvalitativt studium blant Osloundom*. Prosjektrapport.

Sipe, N. (1996) *Members only*. Hovedoppgave i kriminologi ved UiO.

Øyia, T (1996) *Ung og innvandrere*. I *Ung på 90-tallet*. Cappelen Akademiske forlag. Oslo.
